FORVALTNINGSPLAN FOR
EIGERØY FYRSTASJON

EIGERSUND KOMMUNE • ROGALAND FYLKE

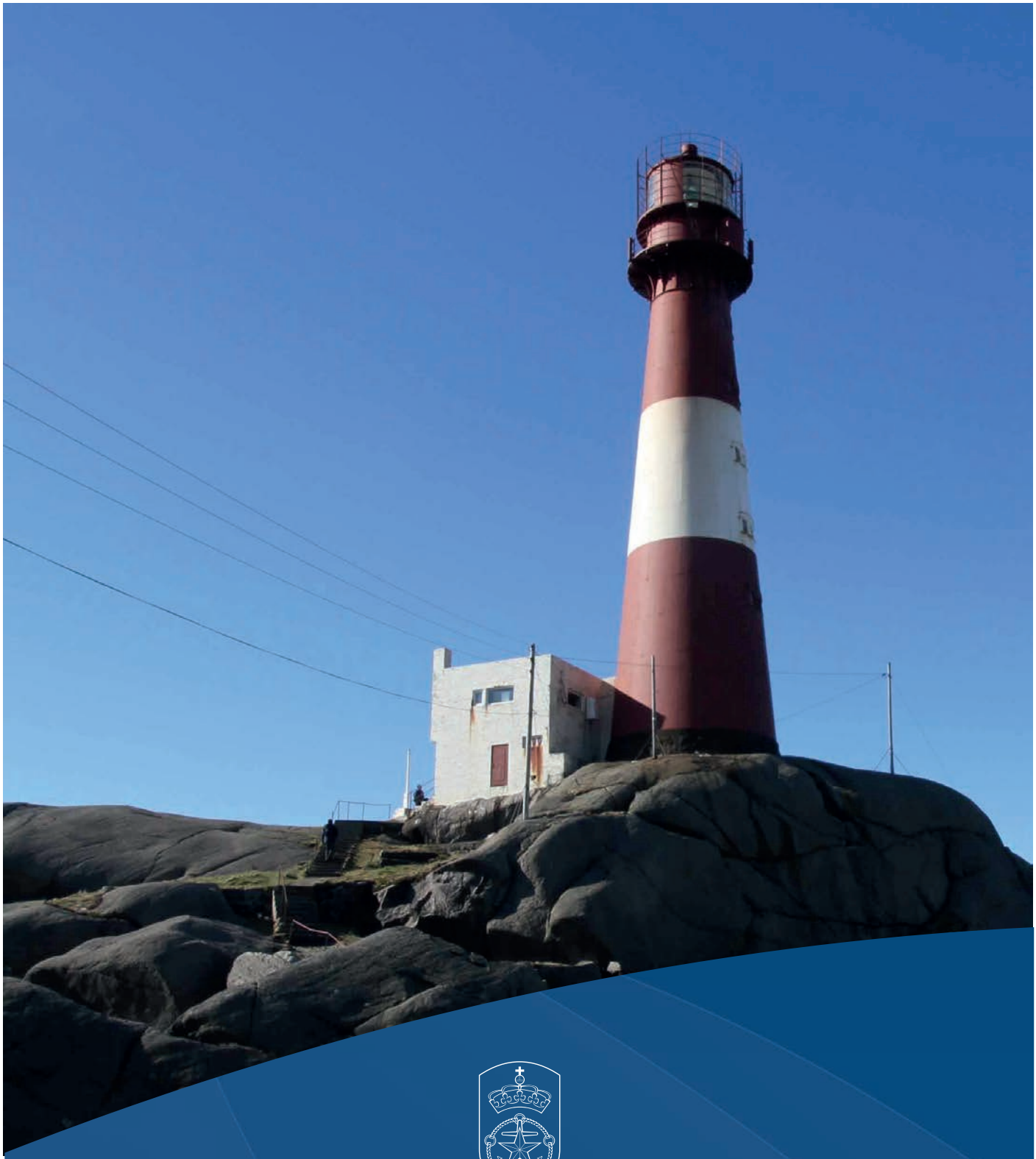

KYSTVERKET

INNHOLD

GENERELL DEL

Kystverkets fyrstasjoner....3
Innledning 3
Fredningsprosessen....3
Fredning av bygningene....3
Fredning av området som helhet....3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen 3
Vernemyndighet....3
Kravet om forvaltningsplan 3
Hensikten med forvaltningsplanen 3
Ny bruk – på fyrenes premisser....4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere 4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen 5
Formidling 5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene....5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider....6
Krav til håndverkere 6
Vedlikeholdshåndbok....6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold....6
Grunnholdninger til vern 6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper: 6
Større vedlikeholdsarbeider og endringer 7
Tilbakeføring 7

SPESIELL DEL

Eigerøy fyrstasjon 8
Kart og situasjonskart....9
Kart over det fredete området....10
Detaljkart over de fredete eiendommene og veien mellom fyrtårnet og boligen 11
Faktaopplysninger om Eigerøy fyrstasjon 12

Bygningspresentasjoner
1. Fyrtårn 14
2. Maskinhus 18

Det fredete området 22

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner. 23
Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Eigerøy fyrstasjon. 24
Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Eigerøy fyrstasjon. 36

Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Eigerøy fyrstasjon
1. Fyrtårn 37
2. Maskinhus 40

Forsidefoto og foto i den spesielle delen: Kystverket 12. april 2016.

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monumenter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av ”Nasjonal verneplan for fyrstasjoner”, som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at ”vern gjennom bruk” vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygningselementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerder, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fyreiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvaret for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fyreiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje… men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Etaten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreiendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens intereser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene.
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjettrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjæret fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreiendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Vedlikeholdshåndbok

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i en egen vedlikeholdshåndbok, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide en slik veileder. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. En vedlikeholdshåndbok bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om den naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlete kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål, byggeskikk og håndverksteknikker.
Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater).
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske ”arkivet” er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført ”vedlikeholds-arbeid” på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som med-fører av-skalling og råteskader, eller utskifting av opprinne-lige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvalt-ningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autentisitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av ”tidens tann” er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholds-arbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/ istandsettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/endring av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflater
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

EIGERØY
FYRSTASJON
SPESIELL DEL

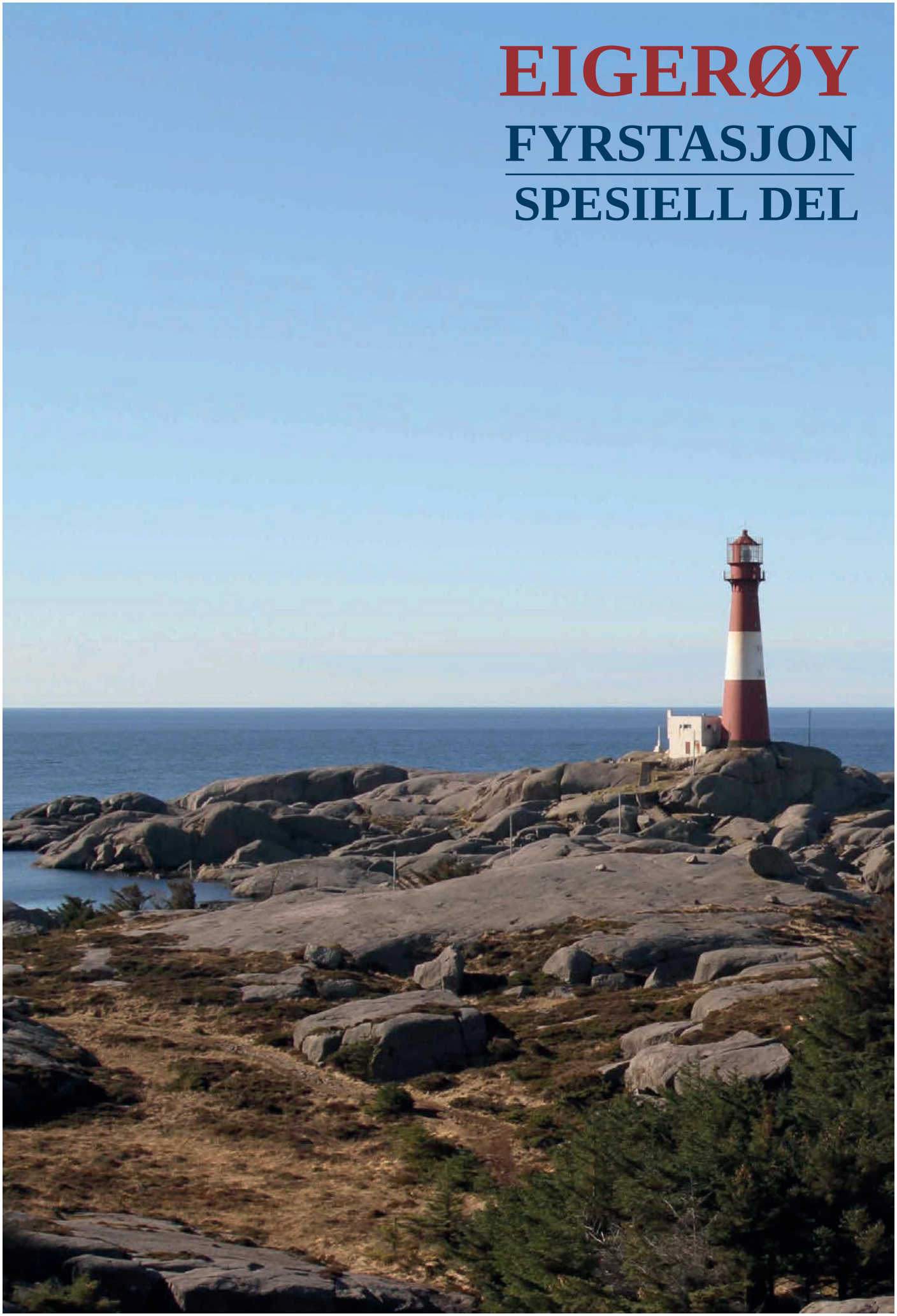

Kart

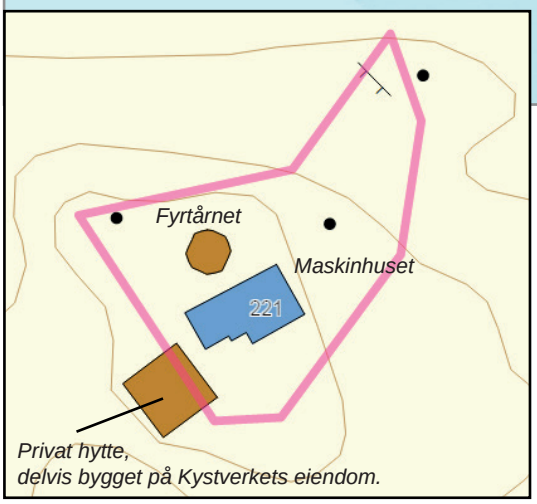

Eiendomsgrense,
Eigerøy Fyr,
eiendom 1101 / 2 / 3.

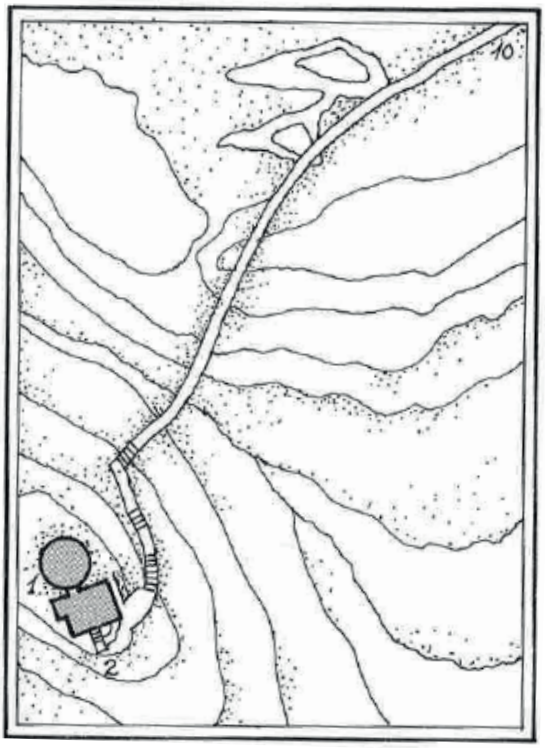

Situasjonskart

Hentet fra fredningsvedtaket.
Tegning: Sven Poulsson.

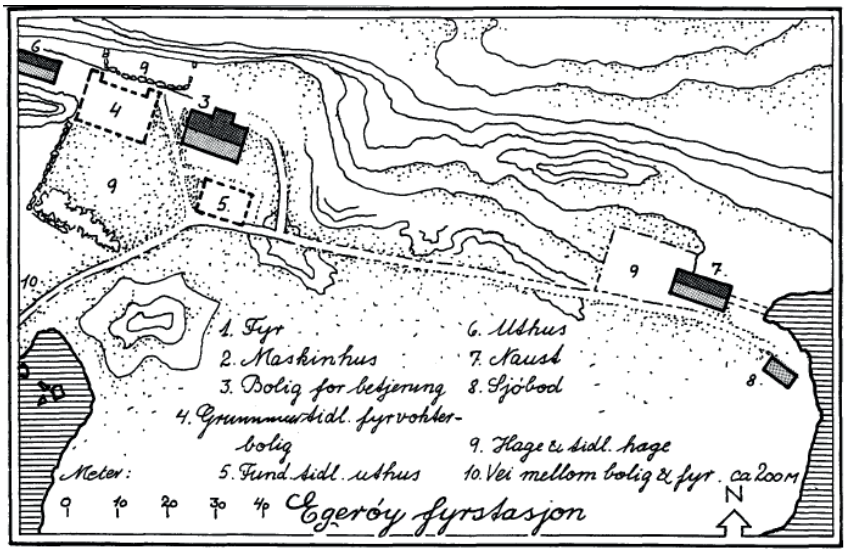

Kart over fredningsområdet ved Eigerøy fyrstasjon:

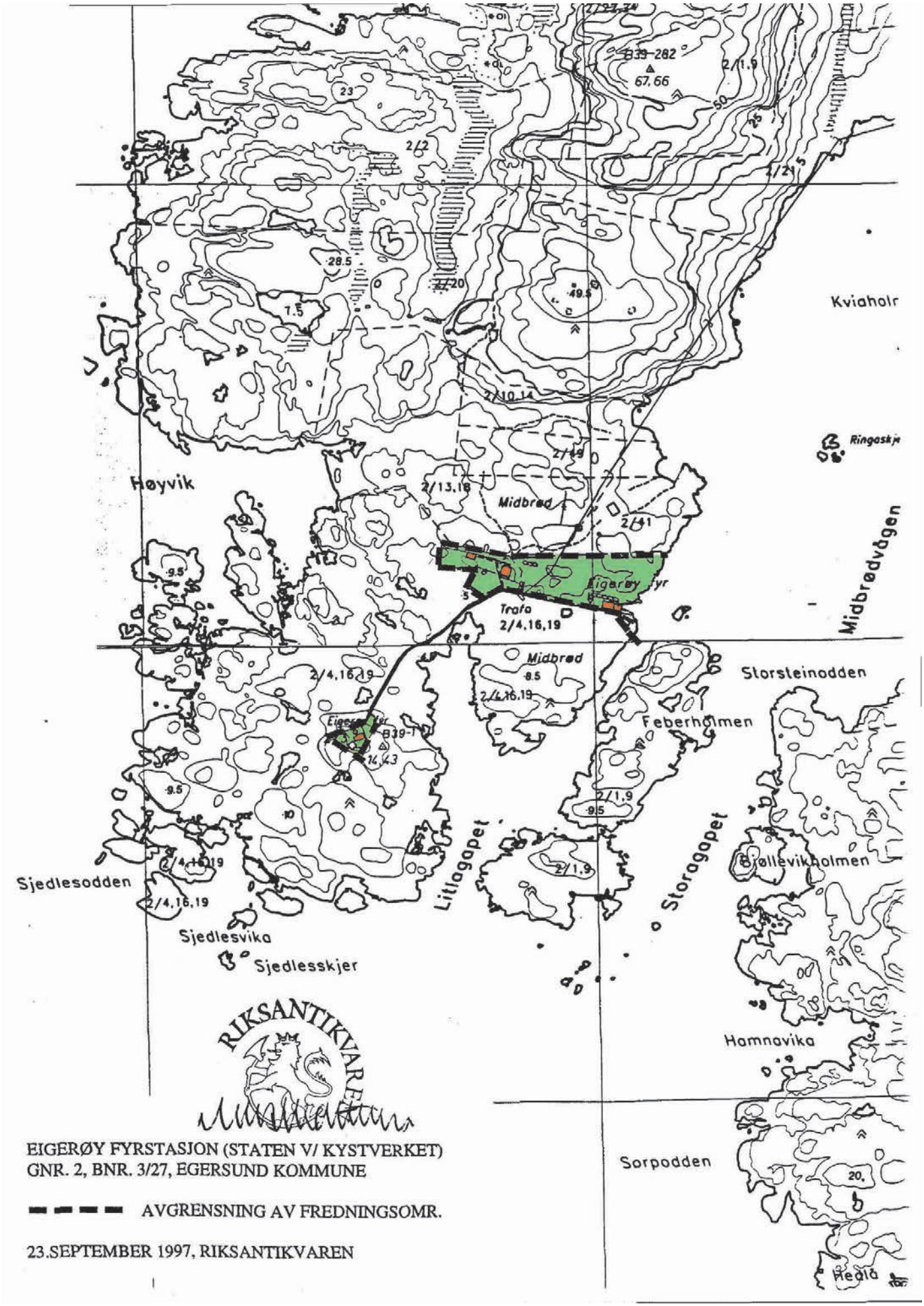

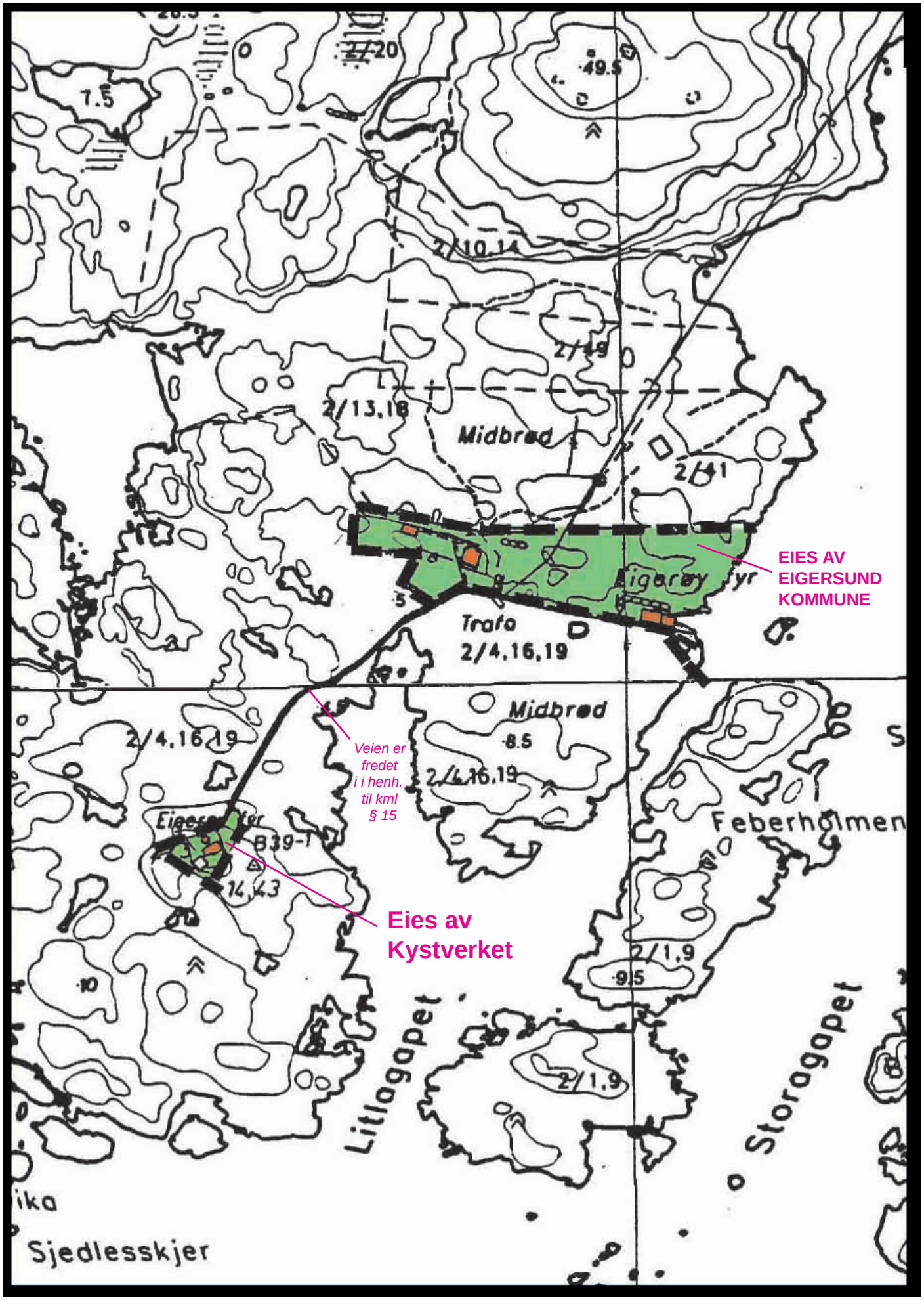

Detaljkart som viser de fredete eiendommene og veien mellom fyrtårnet og boligen.

Faktaopplysninger om Eigerøy fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1854	
Fylke	Rogaland	Region	Kystverket Vest
Kommune		1101 Eigersund	
Fyrlistenummer		094500	
Dato for fredningsvedtak		1. desember 1998	
Andre vernebestemmelser		Ingen andre vernebestemmelser.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		1101 / 2 / 3 (Ref. kart s. 10: Br.nr. 27 er eiendom med bolig, uthus, naust og sjøbod. Eiendommen tilhører ikke lenger Kystverket, men ble solgt til Eigersund kommune i 2005.)	
Nummer i Askeladden	86935	Grunneier	Staten ved Kystverket
Utleie		Tidligere avtale med Eigersund kommune fornyes.	

Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner.

(Bolig, uthus, naust, sjøbod og vei mellom fyrtårn og bolighus er også fredet i henhold til kml §15, men eies ikke av Kystverket.)

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Aske-ladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1	Fyrtårn	Intakt	169790426	86935-1	Klasse 1, kultur-minneloven § 15	Fredningen gjelder bygning-ens eksteriør og interiør.
2	Maskin-hus	Intakt	169790426	86935-2	Klasse 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygning-ens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.
	Det fredete området				Klasse 1, kml § 19	Fredningsvedtaket omfat-ter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet følger eiendomsgrensene på gnr. 2 bnr. 3 (Staten v/Kystverket) og gnr. 2 bnr. 27 (Eigersund kommune). Veien som fredes etter lov om kulturminner § 15, ligger på privat grunn, gnr. 2 bnr. 4, 16, 19. Fredningsområdet, vei og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 23. september 1997 og påført Riksantikvarens stempel, se side 10 og 11.

Litt om fyrstasjonens historikk	Eigerøy fyr ble satt i drift i 1854, som kystfyr mellom Lista og Kvitsøy. Dette var det første støpejernsfyret i Norge. Bærums Verk støpte fyret som ble levert i seksjoner, og skrudd sammen på byggeplassen. Lyktehuset ble laget på Næs Jernverk. Et 1. ordens fyrapparat ble kjøpt inn fra Lepaute i Paris. Støpejernstårenet på Eigerøy ble fôret med murstein, om lag 70 000 stein til sammen. Denne typen fôring ble lite brukt i senere størpejernstårn. Det ble satt opp fyrforvalterbolig samtidig med fyret. Boligen hadde også plass til to assistenter. Det ble dessuten satt opp uthus, naust og landingsbrygge. Et lynblinkfyrapparat ble anskaffet i 1897, dette var ferdig installert i 1902. Eigerøy fyr fikk strøm i 1934, det ble i den forbindelse installert et diafon tåkesignal. Et maskinhus i jernbetong til motorer og kompressorer ble satt opp ved foten av fyrtårnet. Trykklufttankene ble fordelt over tre etasjer i fyrtårnet. Ny assistentbolig og uthus ble satt opp samme år. Da fyret ble endret fra familie til tørnstasjon, ble assistentboligen ominnredet med hybler og fellesrom. Den gamle fyrboligen ble solgt til nedriving. Eigerøy fyr ble avbemannet og automatisert i 1989. Kystverket eier idag kun fyrtårnet og maskinhuset. Den øvrige eiendommen ble solgt til Eigersund kommune i 2005.
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kulturminneloven §15 (bygninger) og §19 (området).
Formålet med fredningen	Formålet med fredningen av Eigerøy fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med støpejernstårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.
Fra Riksantikvarens fredningsbegrunnelse	Eigerøy fyrstasjon har med landets eldste støpejernsfyr støpt på Bærums Verk og det tekniske utstyret bevart, høy fyrhistorisk verdi. Tårnets majestetiske plassering på en topp i landskapet, og sammenhengen med bebyggelsen innenfor, har stor miljøskapende verdi. I sosial- og næringshistorisk sammenheng er Eigerøy fyrstasjon et representativt eksempel på en familiestasjon. Kulturminner som hage, uthus hvor det tidligere har vært fjøs, og sjøbod gir et bilde av livet på fyrstasjonen utover selve fyrdriften. Støpejernstårnet fungerer som et viktig landemerke og identitetsskapende element i området. Det er spesielt fyrstasjonens fyrhistoriske verdi med landets eldste støpejernstårn Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av bygningene i miljøet.
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Eigerøy fyr er et kystfyr, og er plassert majestetisk på svaberget ut mot havet. Det er godt synlig med hvitt belte og hvitt maskinhus.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Fyrtårnet med maskinhus er bare delvis egnet for ny bruk. Det arrangeres omvisninger i maskinhuset og tårnet, og deler av maskinhuset er tatt i bruk til utstilling.

FYRTÅRNET

Bygningens navn	Fyrtårn
Nummer i Askeladden	86935-1
GAB nr.	169790426
Byggnr. i fredn.vedtak	1
Byggeår	1854
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Fyrtårn
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør
Navigasjonsinstallasjon	1. ordens linse

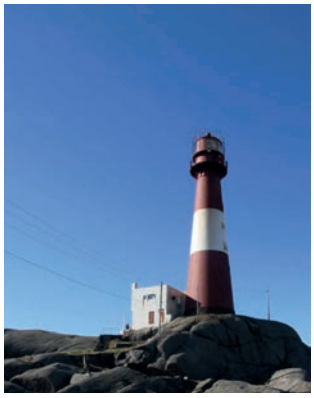

Bygningsbeskrivelse	Fyrtårnet, som var landets første støpejernstårn, ble bygget på Bærums Verk og ble levert i seksjoner og skrudd sammen på Eigerøy. Støpejernstårnet er 32,9 meter høyt og er rødmalt med et hvitmalt belte rundt midten. Innvendig er tårnet foret med murstein. Fyret har 1. ordens linse fra 1897 i drift, og diafon med trykktanker intakt.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong / naturstein 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Støpejern 7. Ytterdører: Inngang via maskinhuset. Ytre dør i tårnet: hvitmalt dobbel speildør med glassfelt øverst. 8. Vinduer: Støpejernsvinduer med 2 horisontale sprosser/ 3 glass. 9. Tak: Metalltak formet som en kjegle. Undertak av bord. 10. Taktekking: Metallplate 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Panelt bindingsverk 16. Etasjeskiller: Kvadratiske trebjelker (4x4) med gulvbord / støpt betong 17. Innvendige trapper: Åpne malte tretrapper med trappenese av metall. 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Luftehatt på fyrlykt, for øvrig mindre ventiler i lyktehusveggen. 20. Galleri og balkong: Støpejern galleri på braketter med rekkverk.
Endringshistorikk	Diafonens kompressorer er fjernet, ellers er lite endret i tårnet.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det skal normalt ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell. Eventuell tilgang for besøkende skal være regulert i en egen instruks, og skal bare skje i følge med ansvarlig person.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.

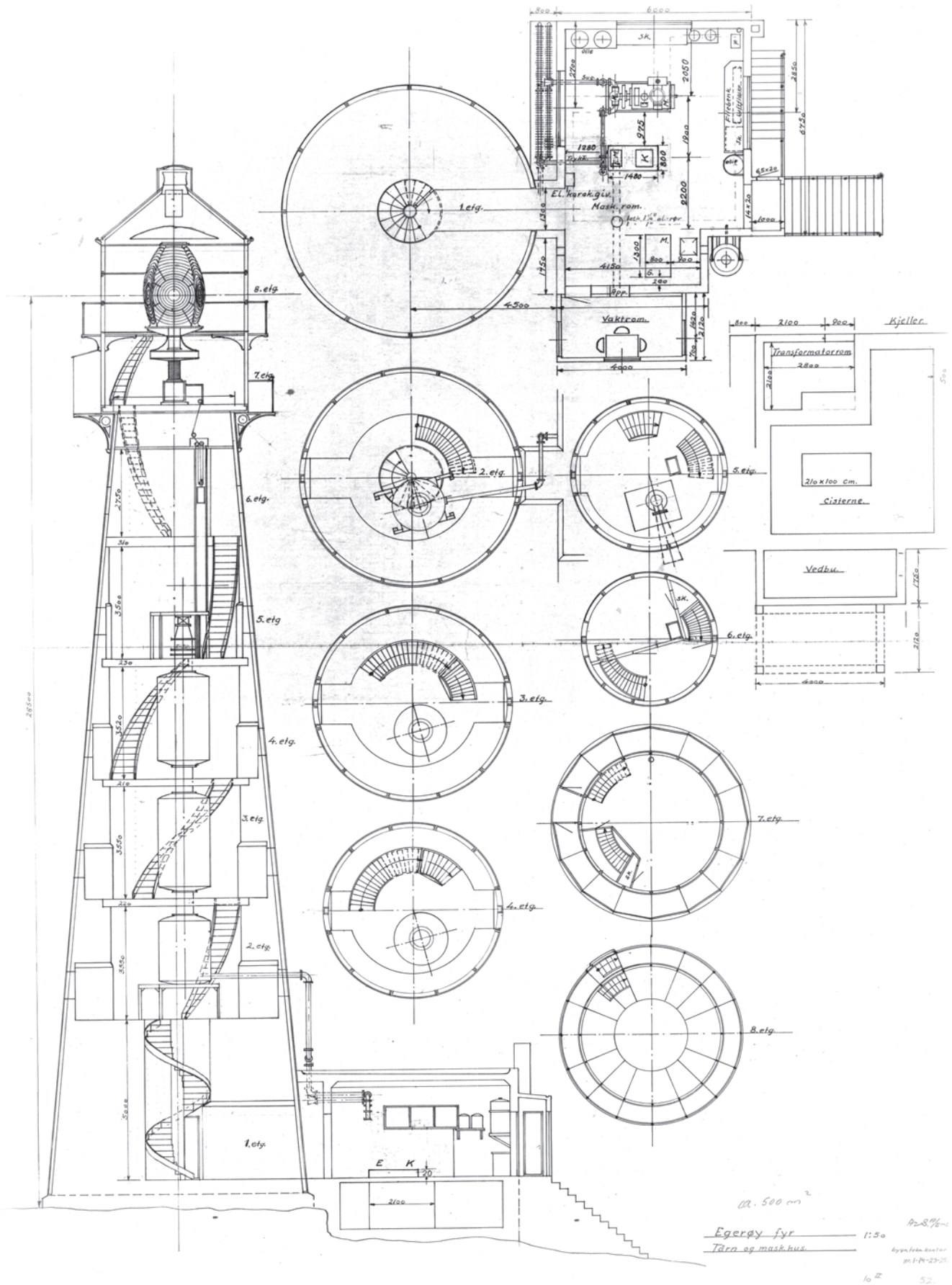
Egerøy fyr
Tårn og mask. hus
1:50
Mask. rom.
Vaktrom.
Kjeller.
Transformatorrom
Cisterne.
Vedbu.
1. etg.
2. etg.
3. etg.
4. etg.
5. etg.
6. etg.
7. etg.
8. etg.

Over: Fasaden på maskinhuset mot sydøst.

Under: Innvendig i fyrtårnet. Trykktank til tåkesignal.

Over: Støpejernsvinduer i tårnet.

Under: Etasje med trykktank.

Over: Inngang fra maskinrom til tårn.

Under: Mye av mekanikken er stadig intakt. Utstyr til diafon.

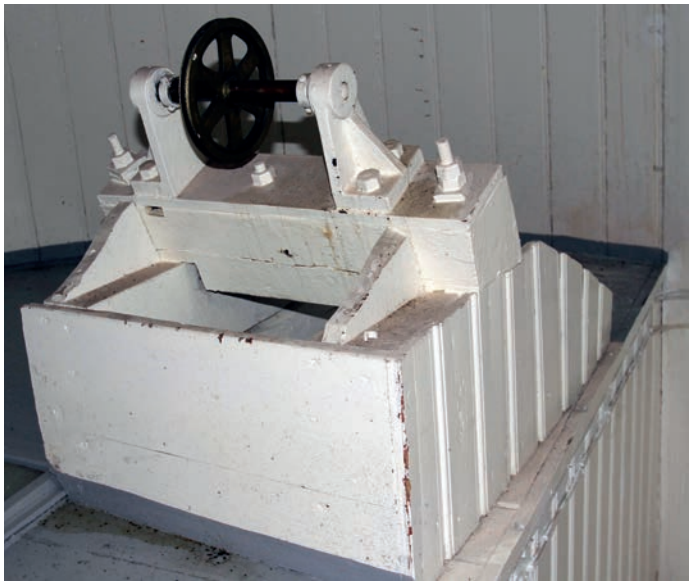

Over: Deler av gammel mekanikk stadig intakt.

Under: 1. ordens linse.

Over og under: Linsefoten og mekanikken for rotasjonen.

Under: Bokstaver og romertall viser nummerering av støpeelementene.

Maskinhuset

Bygningens navn	Maskinhus
Nummer i Askeladden	86935-1
GAB nr.	169790426
Byggnr. i fredn.vedtak	2
Byggeår	1934
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Maskinhus
Fredningsomfang	Fredningen gjelder bygningens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.

Bygningsbeskrivelse	Et maskinhus er senere oppført inntil tårnet. Huset er bygget i betong med tilnærmet flatt tak. Veggene er delvis eternittkledd og delvis hvitmalt betong.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong på fjell 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Støpt betong 7. Ytterdører: Panelte og isolerte ramtredører 8. Vinduer: Trevinduer med doble glass / varevinduer. Vindu i vaktrom utført i eik. 9. Tak: Flatt betongtak 10. Taktekking: Papp 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Betong 16. Etasjeskiller: Støpt betong 17. Innvendige trapper: Støpt betong 18. Piper og ildsteder: En murt og pusset pipe i hjørne mot sydøst. 19. Luker og ventilasjon: Ventilasjonshette fra maskinrom. 20. Galleri og balkong: Ingen
Endringshistorikk	Noen endringer er skjedd i tråd med utvikling av teknologien. Vinduer skiftet mot syd og øst.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er delvis i bruk som utstillingslokale, som brukes ved omvisninger i tårnet.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Når det blir behov for større istandsetting, må det vurderes om eksisterende uttrykk skal videreføres, eller om det skal gjøres en tilbakeføring til et tidligere, dokumentert uttrykk. Dette spesielt med tanke på vinduer. Tiltaket vil være søknadspliktig.

Plan 1 etasje

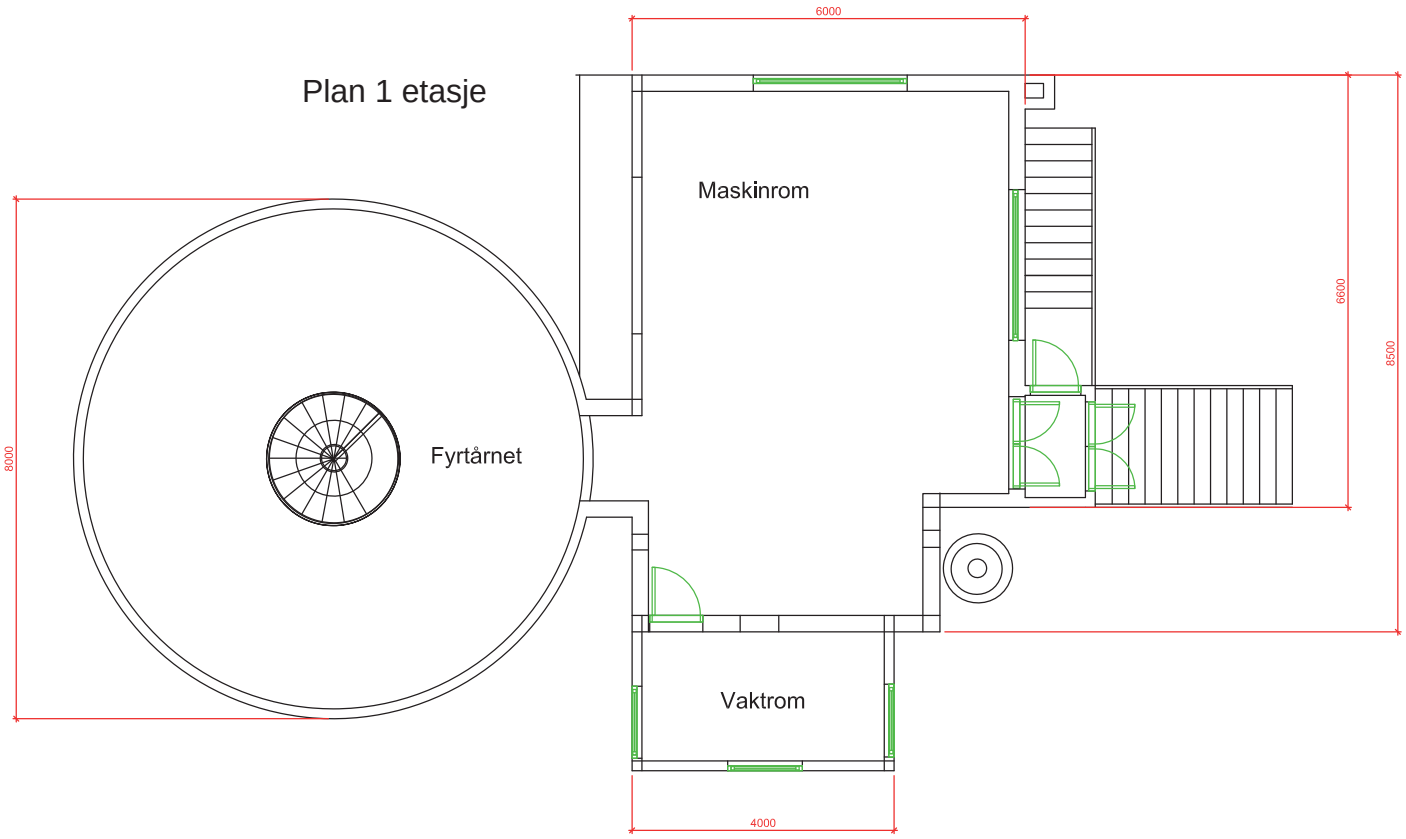

Plan kjelleretasje

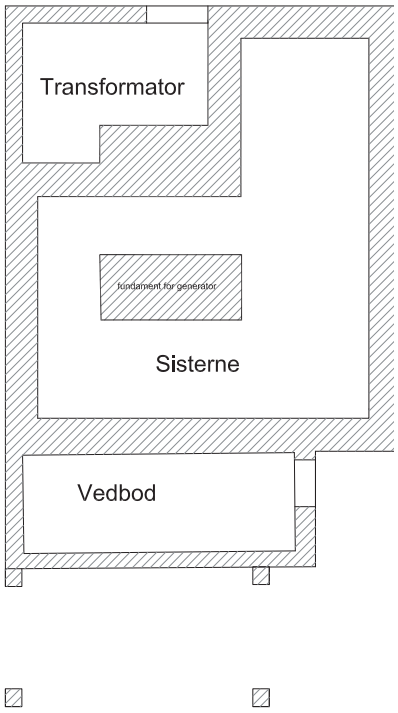

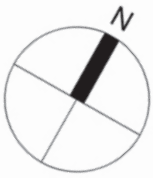

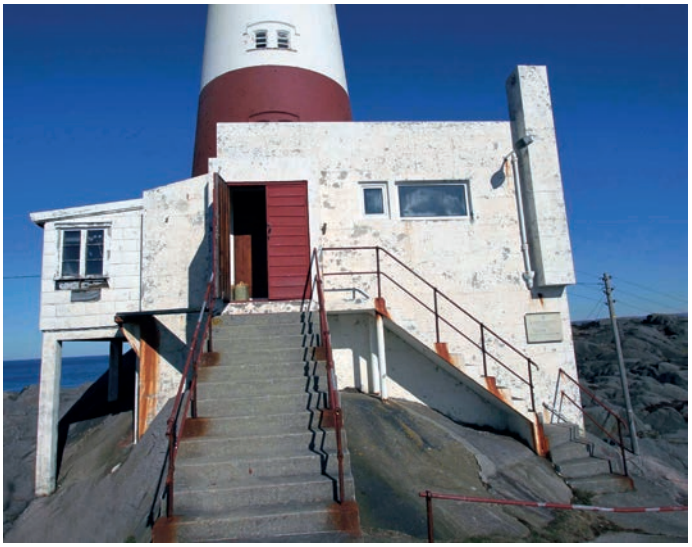

Over: Front og inngangsparti på maskinhuset (mot sydøst).
Til venstre: Fyret tar seg unektelig majestetisk ut i det skrinne og ned-slipte fjellandskapet.

Nede t.v.: Inngangsdør med sidedør.
Under: Tilbygg med vaktrom mot vest.

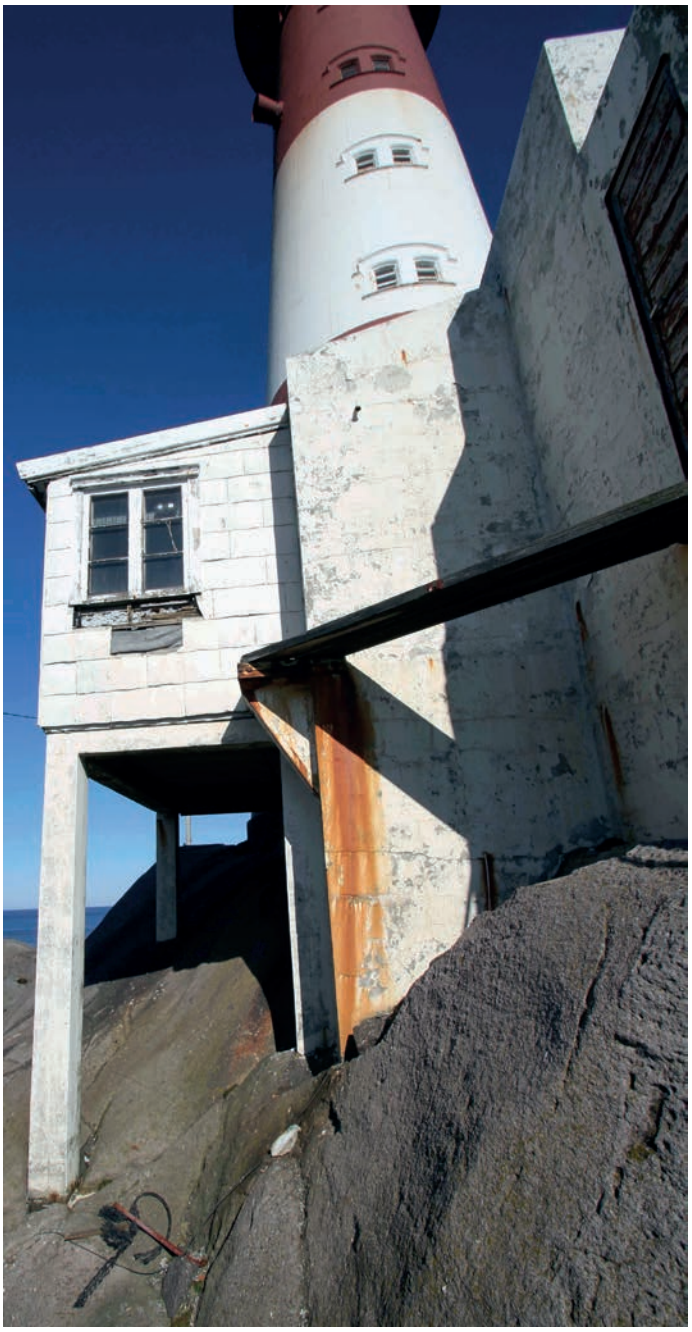

Over: Fasade mot nordvest. Maskinhuset er sammenbygget med fyrtårnet.
Under: Vindu av eik i vaktrommet.

Over: Fyrtårn, vaktrom og kloss inntil: privat hytte, visstnok bygget under 2. verdenskrig.

Under: Maskinrom med utstilling.

Det fredete området

Fra Riksantikvarens fredningsvedtak:

Omfanget av fredningen:
Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet følger eiendomsgrensene på gnr. 2, bnr. 3. (Staten v/Kystverket) og br.nr. 27 (Eigersund kommune). Veien som fredes etter lov om kulturminner § 15, ligger på privat grunn, gnr. 2 bnr. 4, 16, 19.

Fredningsområdet, vei og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 23. september 1997 og påført Riksantikvarens stempel, se side 10 og 11.

I fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som hage, trapper og landing med fundament for kran.

Formålet med fredningen: Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av bygningene i miljøet.

Fredningsbestemmelser: Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

Kystverkets kommentarer:

Skjøtsel av området:
Ved skjøtsel av uteområdet skal det tas utgangspunkt i nåværende, eventuelt tidligere situasjon.

Skilting:
All utendørs skilting er søknadspliktig. Det skal legges opp til en nøktern og enhetlig bruk av skilting. Skiltingen skal være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting, og hovedformålet er formidling av fyrstasjonens historie. Andre offentlige myndigheters skilting skal i størst mulig grad tilpasses Kystverkets skilting.

Annet:

Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner

Senter for eiendom og kultur
28.06.2012

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger	SUM
Sørøst	20	i Kystverkets eie	8	i Kystverkets eie	28
	Torbjørnskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Tvistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkkalasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindesnes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Feistein		Viberodden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slåtterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svinøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavenes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vingleia		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmråsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyan				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarsholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				Tils.
Totalt antall	68		46		114

SAKSBEHANDLER
førstekonsulent Liv Nygaard
DERES REF.

VÅR REF.
97/4181-8
Ark. B-223

INNVALGSTELEFON
22 94 04 93
DERES DATO

VÅR DATO
- 1 DES. 1998

TELEFAKS
22 94 04 07

GJENPART

RIKSANTIKVAREN

Likelydende brev til:

- Kystverket 2. distrikt
- Svein Midbrød (grunneier)
- Egersund kommune
- Rogaland fylkeskommune

EIGERØY FYRSTASJON - GNR. 2 BNR. 3/27 (STATEN V/ KYSTVERKET) OG GNR. 2 BNR. 4/16/19 (VEI) - EGERSUND KOMMUNE

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER §§ 15 OG 19, JFR. § 22

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§15 og 19, jfr. § 22, fatter Riksantikvaren vedtak om fredning av Eigerøy fyrstasjon, gnr. 2 bnr. 3/27 og gnr. 2 bnr. 4/16/19, Egersund kommune.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 30. juni 1989 med endringer fastsatt 23. desember 1992.

Omfanget av fredningen

Fredningsvedtaket omfatter støpejernstårn med lykt og øvrige bygninger på fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 15:

1. Fyrtårn
2. Maskinhus
3. Bolig for betjening
6. Uthus
7. Naust
8. Sjøbod
10. Vei mellom fyrtårn og bolighus

Tallene refererer seg til vedlagte kart fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Dronningensgate 13
Postboks 8196 Dep, 0034 Oslo
Telefon: 22 94 04 00 Telefaks: 22 94 04 04 Internett: riksantikvaren@ra.dep.no

Fredningen gjelder fyrtårnets eksteriør og interiør, og boligen for betjening og de øvrige bygningenes eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet følge eiendomsgrensene på gnr. 2 bnr. 3 og gnr. 2 bnr. 27 (Staten v/Kystverket). Veien som fredes etter lov om kulturminner § 15, ligger på gnr. 2 bnr. 4, 16, 19.

Fredningsområdet, vei og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 23. september 1997 og påført Riksantikvarens stempel, vedlegg 1.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Eigerøy fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med støpejernstårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.

Fredningsbestemmelser

De følgende fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid samt forskrift om faglig ansvarsfordeling.

1. Det er ikke tillatt å rive bygningene eller deler av disse.

2. a) Fyrtårn
Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør.

b) Øvrige bygninger
Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

3. a) Fyrtårn
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningens eksteriør eller interiør, er ikke tillatt.

b) Øvrige bygninger
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningenes eksteriør, er ikke tillatt.

4. Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjennelse av forvaltningsmyndighet.

5. Vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

6. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

7. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske drift av fyrstasjonen.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete områder, bygninger og anlegg, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§ 15a-19 og 21 samt fredningsbestemmelsene over.

I henhold til Miljøverndepartementets vedtak om delegering av 30. juni 1989 med endringer av 23. desember 1992 er forvaltningen av fredete områder, bygninger og anlegg lagt til den enkelte fylkeskommune. Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak fattet av fylkeskommunen, jfr. forvaltningsloven § 28.

I henhold til lov om kulturminner §§ 15a og 19 kan departementet i særlige tilfelle gi dispensasjon fra fredningen for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete kulturminnet eller området. Denne dispensasjonsmyndigheten er i henhold til forskrifter av 23. desember 1992 delegert til den enkelte fylkeskommune.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i verk alle typer bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold innenfor det fredete området. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og områder.

Bakgrunn for fredningssaken

Fredningen av Eigerøy fyrstasjon har sin bakgrunn i et samarbeide mellom Kystdirektoratet og Riksantikvaren om utarbeidelse av en plan for bevaring og bruk av fyrstasjonene i landet. På grunnlag av planen er det valgt ut et representativt utvalg av landets fyrstasjoner som skal vernes gjennom fredning.

Fyrstasjonene langs kysten er markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til

sjøfart, fyrvesen og kystkultur og arkitektonisk ved deres særegne form og plassering. Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrsystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten, er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I dag er fyrstasjonene utsatt for store forandringer med hensyn til bruk og drift. Dette har gjort det nødvendig å ta stilling til hvilke fyrstasjoner som skal bevares i sin nåværende form. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling og bruk av fyrstasjonene. Dessuten ønsker Riksantikvaren at fyrstasjonene skal ha fredningsstatus som kulturminner av nasjonal verdi og interesse.

Eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Staten v/Kystverket står som eier av Eigerøy fyrstasjon. Veien mellom fyrtårnet og bolighuset går over privat grunn, eier Svein Midbrød.

Fyrstasjonen ligger innenfor et område som er regulert til spesialområde bevaring, kulturlandskap med offentlige bygninger.

Eigerøy fyrstasjon som kulturminne. Beskrivelse av anlegget

Eigerøy fyrstasjon ligger på en øy forbundet til fastlandet med bro ved Egersund i Dalane. Fyrstasjonen ligger i det særmerkede kystlandskapet i Dalane i sammenheng med marinearkeologiske forekomster og tyske krigsanlegg. Fyrtårnet med maskinhus ligger på en høyde i landskapet med den øvrige fyrbebyggelse lengre inn.

Eigerøy fyrstasjon ble opprettet i 1854 og er et kystfyr. Fyrstasjonen består foruten fyrtårn og maskinhus av bolig for betjening, uthus, naust, sjøbod og 2 tufter etter fyrvokterbolig og uthus.

Fyrtårnet (1), som var landets første støpejernstårn, ble bygget på Bærums Verk og ble levert i seksjoner og skrudd sammen på Eigerøy. Støpejernstårnet er 32,9 meter høyt og er rødmalt med et hvitmalt belte rundt midten. Innvendig er tårnet foret med murstein. Fyret har 1. ordens lynblinklinse fra 1897 i drift, og diafon med trykktanker intakt. Diafonens kompressorer er fjernet.

Eigerøy fyrstasjon har hele tiden vært i utvikling og gjennomgått bygningsmessige og tekniske endringer. Et maskinhus (2) er senere oppført inntil tårnet. Huset er bygget i betong med tilnærmet flatt tak. Veggene er delvis eternittkledd og delvis hvitmalt betong.

Boligen for betjening (3) har grunnmur i betong. Huset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Alle vindusrammene er hvitmalte.

Uthuset (6) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med bølgeeternitt.

Naustet (7) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene og taket er kledd og tekket med bølge eternittplater. Dørene er rødmalte.

Sjøbod (8) har bindingsverkskonstruksjon og pulttak. Veggene og taket er kledd og tekket med bølgeeternittplater. Dørene er rødmalte.

Veien (10) mellom fyrtårnet og bolighuset er oppmurt av stein og betong. Veien har rødmalt stangjernsrekkverk.

I fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som hage, trapper og landing med fundament for kran.

Fyrstasjonen ble automatisert og avfolket i 1989.

Nærmere beskrivelse

For nærmere beskrivelse av Eigerøy fyrstasjons historie vises det til vedlagte utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket

«Nasjonal verneplan for fyrstasjoner»s vurdering

I «Nasjonal verneplan for fyrstasjoner» er det gitt følgende vurdering av Eigerøy fyrstasjon:

«Eigerøy fyrstasjon har med landets eldste støpejernsfyr støpt på Bærums Verk og det tekniske utstyret bevart, høy fyrhistorisk verdi. Tårnets majestetiske plassering på en topp i landskapet, og sammenhengen med bebyggelsen innenfor, har stor miljøskapende verdi.»

Riksantikvaren vil i tillegg bemerke

I sosial- og næringshistorisk sammenheng er Eigerøy fyrstasjon et representativt eksempel på en familiestasjon. Kulturminner som hage, uthus hvor det tidligere har vært fjøs, og sjøbod gir et bilde av livet på fyrstasjonen utover selve fyrdriften.

Støpejernstårnet fungerer som et viktig landemerke og identitetsskapende element i området.

Det følger av lov om kulturminner § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Videre kan Riksantikvaren i henhold til lov om kulturminner § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

På bakgrunn av vurderingene ovenfor finner Riksantikvaren at Eigerøy fyrstasjon er et så verdifullt bygningsanlegg i både kulturhistorisk og arkitektonisk sammenheng at det oppfyller betingelsene for fredning etter bestemmelsen i § 15. Det er spesielt fyrstasjonens fyrhistoriske verdi med landets eldste støpejernstårn Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området i henhold til bestemmelsen i § 19. Riksantikvaren foreslår kun å frede selve fyreiendommen. Fyreiendommen utgjør fyrstasjonens nære omgivelse og består av forskjellige kulturminner som hage, trapper og landing med fundament for kran foruten bygningene og vei. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av bygningene i miljøet. Området fyreiendommene ligger i, er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven. Sammen gir kulturminneloven og reguleringen en god sikring av fyrstasjonen og omgivelsene.

Saksgang frem til fredningsvedtaket

Varsel om igangsettelse av fredningssak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 2. distrikt, Egersund kommune og Rogaland fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Haugesunds Avis og Stavanger Aftenblad A/S. Det er ikke kommet inn uttalelser til varselet.

Det ble deretter utarbeidet fredningsforslag som ble sendt på høring til berørte parter i brev av 14. november 1997. Forslaget ble samtidig lagt ut til offentlig ettersyn i Egersund kommune og i Rogaland fylkeskommune. Det er kommet inn to (2) uttalelser til fredningsforslaget:

1. Uttalelse av 11. mars 1998 fra Kystverket 2. distrikt
2. Uttalelse av 25. mai 1998 fra Rogaland fylkeskommune

Kystverket 2. distrikt har bemerkninger vedrørende fredningsforslagets fredningsbestemmelser, pkt. 7. Kystverket ønsker at montasje av nyere teknologi vedrørende lys og navigasjon signaler, montert i tilknytning til eksisterende fyrbygning skal legges til på pkt 7.

Riksantikvaren mener at pkt. 7 i fredningsbestemmelsene er utformet slik at det ivaretar Kystverkets ønsker vedrørende framtidig teknisk drift av fyrstasjonen.

Kystverket har videre en bemerkning under overskriften "Følger av fredningen". Vedrørende søknad til fylkeskommunen om tillatelse ved bygningsmessige arbeider og utenomhusarbeider utover vanlig vedlikehold mener Kystverket at det bør holde med en melding som fylkeskommunen tar stilling til umiddelbart.

Riksantikvatren mener at ved bygningsarbeidert/utenomhusarbeider utover vanlig vedlikehold må det søkes om tillatelse hos fylkeskommunen. Vedrørende vanlig

vedlikeholdsarbeid får Kystverket ta kontakt med fylkeskommunen for å finne fram til en samarbeidsform begge parter kan enes om.

Rogaland fylkeskommune har i Utvalg for kultur den 14. mai 1998 behandlet fredning av fyrstasjoner i Rogaland. Vedrørende Riksantikvarens forslag om å frede Eigerøy fyrstasjon er Utvalget enstemmig positive til forslaget.

Fredningsforslaget av 14. november 1997 ble i brev av 22. juni 1998 oversendt Egersund kommune for behandling i kommunestyret.

Riksantikvaren har mottatt brev av 6. november 1998 fra Egersund kommune. Egersund kommune har godkjent fredningsforslaget i møte i kommunestyret 19. oktober 1998.

Da Egersund kommune har godkjent fredningsforslaget, og på bakgrunn av ovenstående begrunnelse, finner Riksantikvaren det riktig å fatte vedtak om fredning av Eigerøy fyrstasjon.

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jfr. forvaltningsloven § 28. Eventuell klage skal stiles Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren. Klagefrist er 3 uker innen mottakelsen av fredningsvedtaket.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22.5.

Vennlig hilsen

Nils Marstein
riksantikvar

Unni Grønn

Gjenpart
m/vedlegg:
- Miljøverndepartementet
- Kystdirektoratet
- Rogaland fylkeskommune, Kulturetaten
- Fylkesmannen i Rogaland, Miljøvernavd.

Vedlegg: - Kart, datert 23. september 1997
- Kopi av utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg2.

Likelydende brev til:

Kystverket 2. distrikt
Postboks 466
5501 Haugesund

Svein Midbrød
Midbrød
4370 Egersund

Egersund kommune
Nytorget 1B
P.b 580
4371 Egersund

Rogaland fylkeskommune
Peder Klowsg. 27
P.b. 130
4001 Stavanger

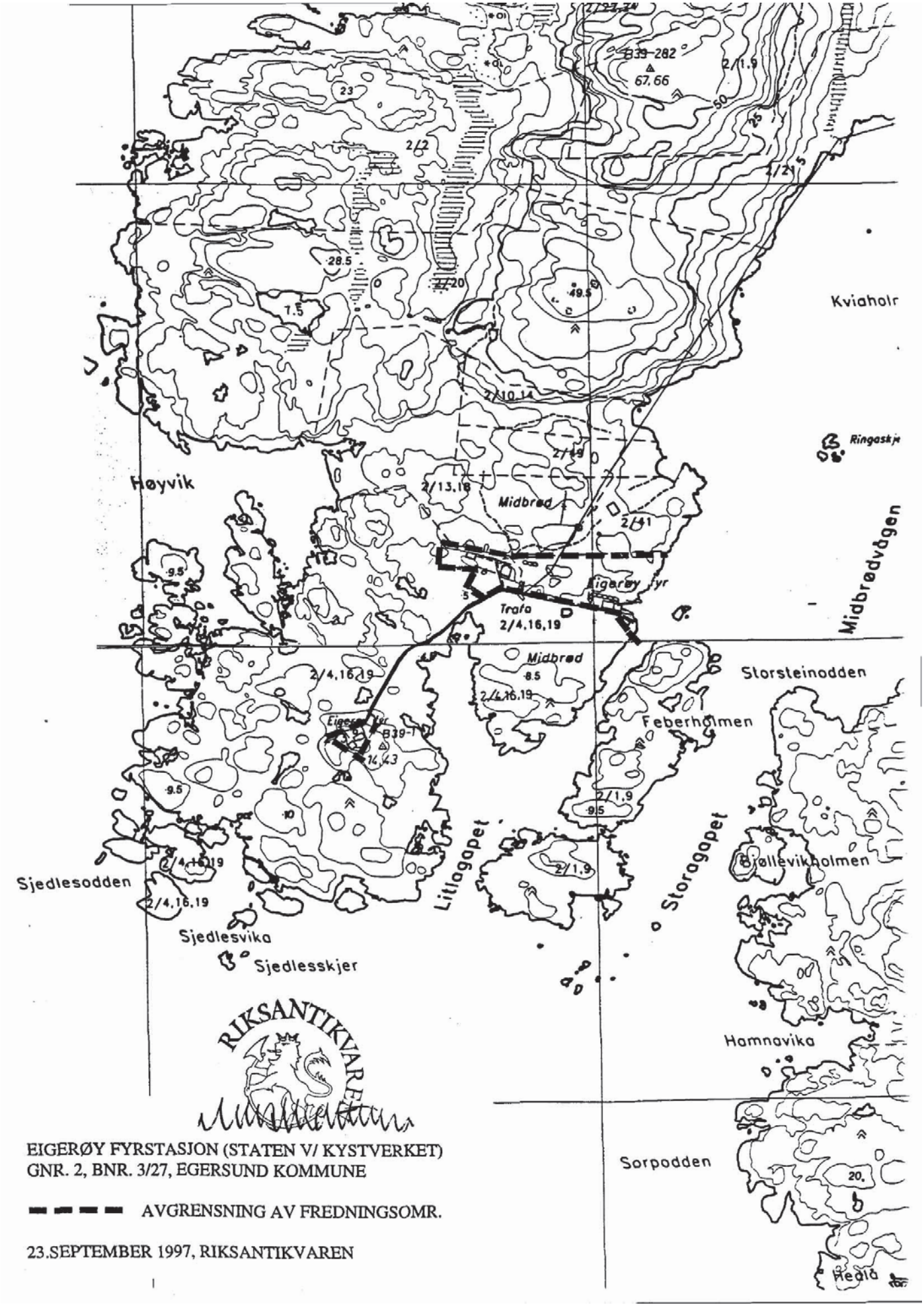

EIGERØY FYRSTASJON (STATEN V/ KYSTVERKET)
GNR. 2, BNR. 3/27, EGERSUND KOMMUNE

AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

23.SEPTEMBER 1997, RIKSANTIKVAREN

Egerøy fyrstasjon

BELIGGENHET:
På Midtbrødøys sydpynt, ca. 11 km fra Egersund, 58 25,9 5 52,1. G.nr. 2, b.nr. 3 og 27 i Eigersund kommune

OPPRETTET:
1854

FYRBYGNING:
Rødt jerntårn med hvitt belte, 32,9 m

LYSKARAKTER:
3 lynblink hvert 30. sek. Hvitt. Lyser overalt mot sjøen

LYSSTYRKE:
3 905 000 cd (1. orden)

LYSETS HØYDE:
46,5 m over høyvann

LYSVIDDE:
18,8 n mil

TÅKESIGNAL:
1934 diafon

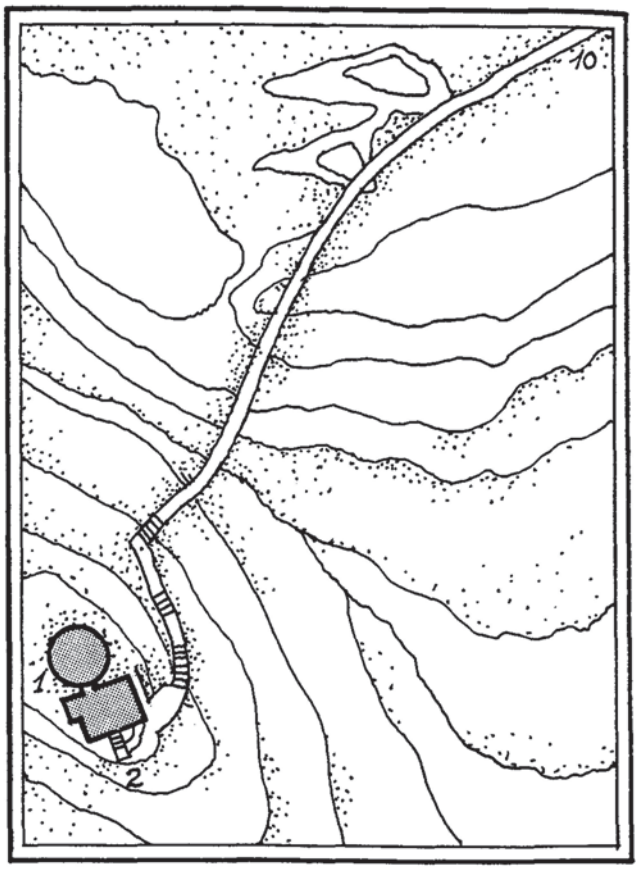

Over og t.h.: *Tegninger etter situasjonsplan fra 1911, rev. 1954 og 1981.*

Egerøy fyr var av fyrkommisjonen av 1828 foreslått oppført i treårsperioden 1842/45. Som anslagsbeløp var det oppført en sum på 1500 spd. til «en tømret bygning med 2 karnapper, hver med sin fyrlampe og reflektor». Imidlertid oppstod det en dissens om hvorvidt et fyr på Jæren burde foretrekkes, og byggingen av Egerøy fyr ble utsatt.

En fyrkommisjon av 1852 fikk i oppdrag å vurdere disse forhold nærmere, og konkluderte med at et kystfyr på strekningen mellom Lista og Kvitsøy burde oppføres på Egerøy.

Som følge av dette bevilget Stortinget midler til anlegget i budsjetterminen 1854/57. Men nå var det forslag om et helt annet bygg og følgelig også et ganske annet beløp, nemlig 44 497 spd.

Arbeidet med fyret ble påbegynt allerede i 1853 og ble bestyrt av fyrdirektør Arntzen personlig.

Byggverket var for øvrig noe helt nytt i det norske fyrvesens historie, og skulle få særdeles stor betydning i fremtiden. Her ble det for første gang i Norge benyttet et støpejernstårn. Det ble levert fra Bærums Verk i seksjoner som ble skrudd sammen på byggeplassen. Selve lyktehuset ble laget av Nes Jernverk, og det viktige innhold — et 1. ordens fyrapparat — ble innkjøpt fra Lepaute i Paris. Støpejernstårnet ble i dette tilfelle fôret med murstein. Ca. 70 000 stein gikk med. Fôring med murstein ble lite brukt i de senere støpejernstårn. I tårnet var det 134 trappetrinn i tillegg til de 34 opp til inngangen.

Fyrforvalterboligen som ble satt opp samtidig, hadde også bekvemmeligheter for to fyrassistenter. Videre ble det satt opp uthus, naust og landingsbrygge.

Opptil 75 mann var i arbeid sommeren 1854 da det var på det mest hektiske. Nøyaktig førte regnskapsbøker kan ofte gi indikasjoner om hendelser, så også her. Blant kolonner med utgifter som ekstra brennevinsrasjoner, trillebårer, takstein m.m. finner man plutselig utgiftsført 1 stk. likkiste. Noe lenger nede på siden kommer forklaring — pleie og medisiner for den døde arbeider, 17 skilling.

Egerøy fyr ble tent den 15. november 1854.

Mindre enn to år tok det å ferdigstille det store fyrtårnet samt bygninger ellers. Særlig imponerende er dette sett på bakgrunn av at det var første gang man bygde et fyrtårn av støpejern. På den annen side ble jo en stor del av fremstillingen gjort ved Bærums Verk, omtrent på linje med det som ferdighusprodusentene er kommet frem til i dag.

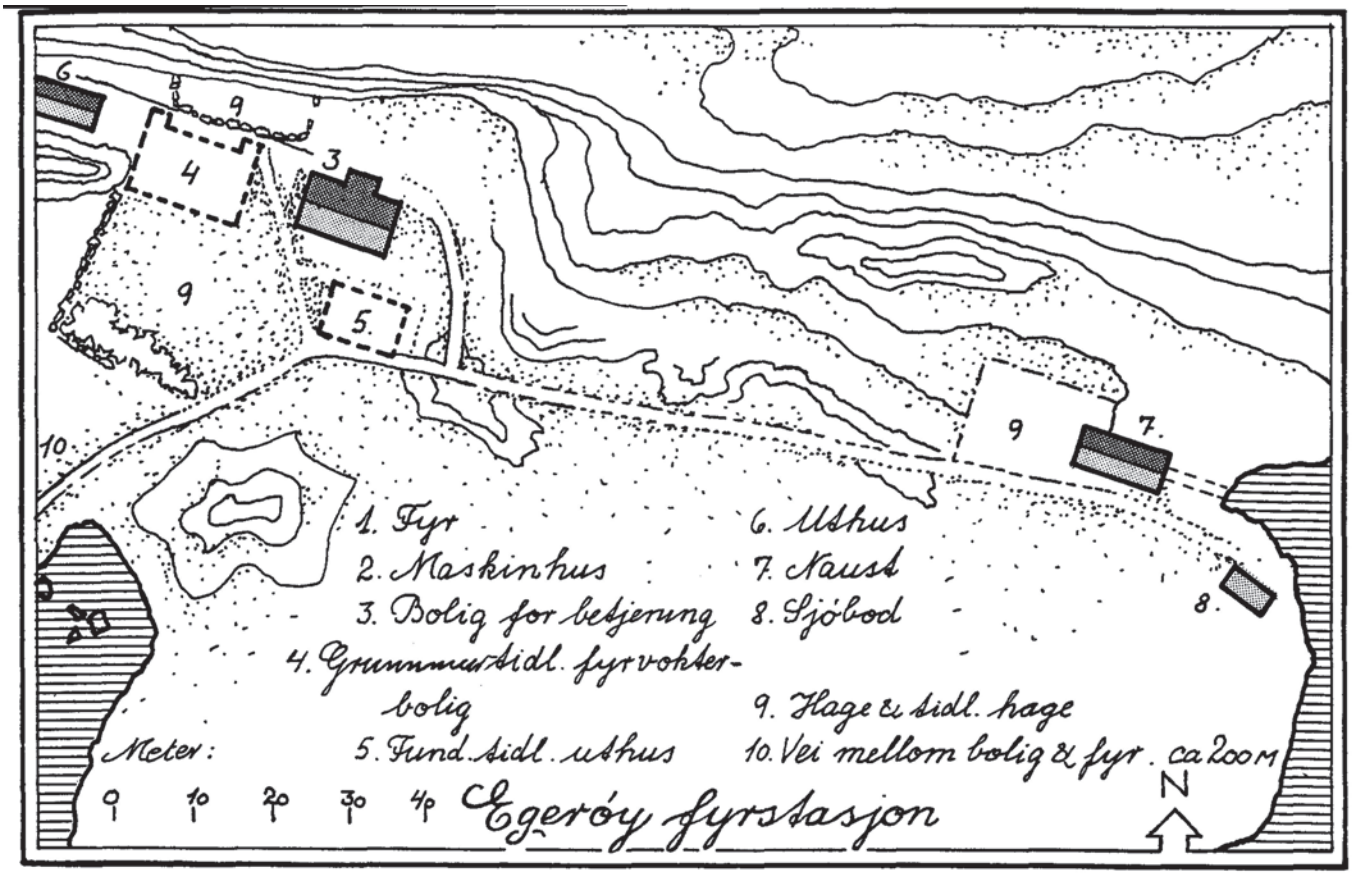

Under: *Egerøy fyr og maskinhus sett fra nordøst. Foto 1981.*

145

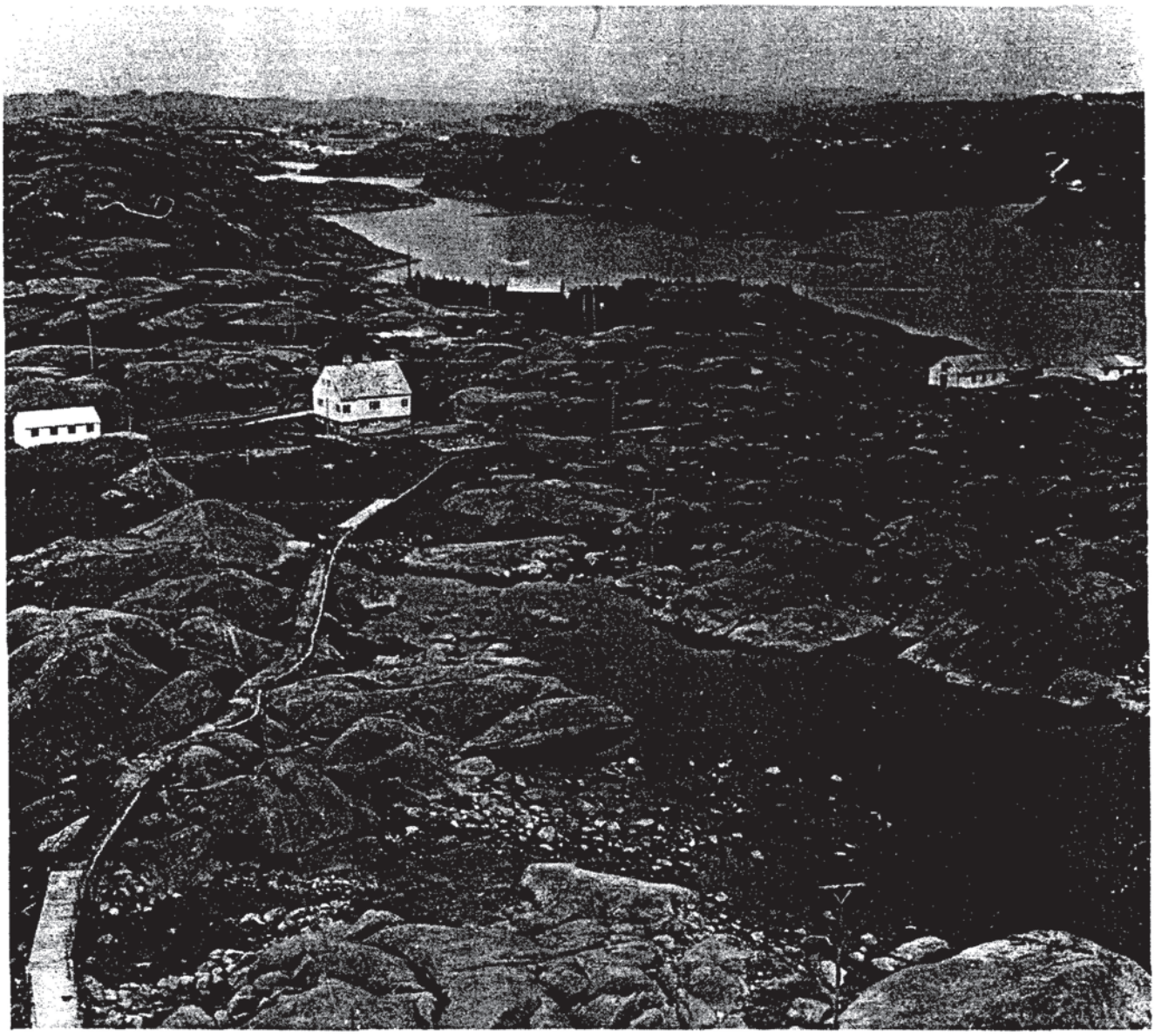

Uthus, bolig, naust og sjøbod sett fra fyrtårnet. Foto 1981.

Inntil år 1884 var det bare ansatt en assistent på Egerøy fyr. Fyrforvalteren var pliktig til — og hadde ekstra lønn for — å holde to fyrkarle. Det ble nå ansatt en assistent på fast lønn istedenfor den ene karl. I 1892 ble det endelig slutt på ordningen med fyrkarle, og man fikk en bedre ordning med fast avlønnet personell på fyrstasjonene.

I 1897 ble det anskaffet et lynblink fyrapparat til Egerøy fyr til avløsning for det gamle apparatet som hadde vært i bruk i femti år. Det ble ingen billig utskifting. Lykt fra Thunes mek. verksted, fyrapparat fra Frankrike og installasjon kom på kr. 63 500,-. Arbeidet ble fullført i 1902.

I forbindelse med elektrifisering av Egerøy fyr i 1934 ble det installert et diafon tåkesignal. Det ble da bygget et maskinhus i jernbetong ved foten av tårnet for å gi plass til motorer og kompressorer. De store trykklufttankene ble fordelt over tre etasjer i selve fyrtårnet. Det ble videre satt opp en ny assistentbolig og uthus.

Ved senere endring fra familie- til tørnstasjon med fire manns betjening, ble assistentboligen ominnredet med hybler og fellesrom. Den gamle fyrbolig ble solgt til nedrivning.

I henhold til foreliggende plan skal Egerøy fyr automatiseres og avfolkes i 1989.